

GİRESUN İLİ VE YÖRESİ AĞIZLARI

Bilgehan Atsız Gökdağ*

Necati DEMİR-Özkan AYDOĞDU, *Giresun İli ve Yöresi Ağzları (Tarih-Dil İncelemesi-Metinler-Sözlük)*, Giresun Valiliği Yayınları, Giresun 2008, 702 s.

ISBN: 978-605-378-026-7

Ülkemizde son dönemlerde ağız araştırmalarının hızla arttığı görülmektedir. İlmî bir disiplin olarak Türklük biliminin Türkiye'deki geçmişi bir asırlık dönemi kapsamaktadır. Necip Asım, Kemal Edip Kürkçüoğlu, Ömer Asım Aksoy gibi araştırmacıların Besni, Urfa, Antep yöreleri ağızları ile ilgili çalışmaları; Orhan Aydın ve Hamit Zübeyr Koşay'ın Anadolu'dan derlemiş oldukları halk ağzından kelime derleme işi Türkiye'deki ağız çalışmalarının ilk örneklerini oluşturmuştur. M. Resanen'in 1920'li yıllarda Anadolu'dan derlediği ve yayınladığı çeşitli vilayetlere ait ağız malzemesi de ayrıca zikredilmelidir. Türkiye'deki akademisyenlerin Anadolu ağızlarına ilgisi Ahmet Caferoğlu ile başlamıştır denilebilir. Caferoğlu, 1940'lı yıllardan itibaren

Türkiye'nin birçok yöresinden ağız derlemi yapmış ve bunları yayımlamıştır. 1950'li yılların başında doktora tezini Anadolu ağızları üzerinde yazan ilk dilcimiz Zeynep Korkmaz'dır. Ardından birçok araştırmacı Anadolu ve Rumeli ağızları üzerine bilimsel çalışmalar yapmışlardır.

Bu yörenin ağız dil tarihini aydınlatmada çok önemli fonksiyonlara sahiptir. Derleme yapılan yerin etnik ve sosyo-kültürel yapısı çoğu zaman konuşulan dilde saklanmıştır. 1970'li yılların başında İran'da ortaya çıkarılan Halaç Türkçesinin Türk lehçe ve şivelerinin tasnifini değiştirmesi bu duruma uygun en iyi örnektir. Kaşgarlı Mahmud'un Divanu Lügat'it Türk adlı eseri de ağız malzemesine dayanır ve Türklük bilimi için vazgeçilmez bir kaynak durumundadır.

Her ne kadar ülkemizde son dönemlerde ağız araştırmalarının sayısı artmış olsa da bazı il ve ilçelerinin ağızları üzerinde çalışmalarının olmadığı fark edilmektedir. Giresun ili ve yöresi ağızları da birkaç mezuniyet tezi dışında bugüne kadar incelenmemiştir. Ordu, Tokat, Sivas ve Trabzon yöresine ait ağız çalışmalarından tanıdığımız Necati Demir, Giresun İli ve Yöresi Ağzları (Tarih-Dil İncelemesi-Metinler-Sözlük) adını taşıyan eserini Arş. Gör. Özkan Aydoğdu ile birlikte hazırlamış ve kitap Giresun valiliği yayınları arasında yayınlamıştır.

Giriş bölümünde Demir, Türklerin Anadolu'daki varlığını M.Ö. III. bin yıllarına, Karadeniz bölgesindeki varlığını ise M.Ö. 400 yılına kadar götürmektedir. Karadeniz'de Saka ve Kimerlerin yaşadığı bilim âlemince doğrulanan bir gerçektir. Ancak çoğunlukla bu iki halkın Türk kökenine fazla vurgu yapılmamaktadır. Bölgenin tarihinde Hunlar, Macarlar, Uzlar, Kumanlar / Kıpçaklar ve Peçeneklerin önemli roller üstlendiği, Karadeniz'de yerleşim yerleri oluşturdukları yer adlarından hareketle belirtilmiştir. An-

* Doç. Dr., Kırıkkale Üni. Fen-Edebiyat Fak. Türk Dili ve Edebiyatı Böl., KIRIKKALE. batsiz@yahoo.com.

cak bölgedeki Türk iskânını Hunlar'a kadar dayandırmak için verilen Hundeftefanos, Honie, Homorie, Mace-
ra, Uzmesehor, Komana, Paçan gibi yer
adlarının Hun, Macar, Uz, Kuman ve
Peçenek Türkleriyle ilişkisini kurmak
oldukça zordur. Türkler, Karadeniz'in
kuzeyinden ve güneyinden göç yolları
oluşturmuşlar; Avrupa içlerine kadar
akınlar düzenlemişlerdir. Selçuklular'ın
Anadolu'yu fethine kadar bölgede Türk
yerleşiminin olduğunu kaynaklar bize
bildirmemektedir. Giriş bölümünde
Giresun ve yöresinde Oğuz Türkleri
Danışmentliler, Anadolu Selçukluları,
Hacıemiroğulları Beyliği ve Osmanlı
Devleti dönemi içerisinde ele alınmış;
etnik yapıyı da Oğuzların Çepni boyu
başta olmak üzere Bayındır, Üregir,
Avşar, İgdir, Eymür, Knık boylarının
oluşturduğuna işaret edilmiştir.

Giresun ve Yöresi Ağzları içinde iki
ağız yöresi tespit edilmiştir. I. ağız yöresi
Çamoluk, Alucra ve Şebinkarahisar
ilçelerinin dışında kalan sahil bölgesidir.
II. ağız yöresi ise Çamoluk, Alucra ve
Şebinkarahisar ilçeleri ve bağlı köyleri
kapsamaktadır. Her iki ağız yöresinin
fonetik ve morfolojik özellikleri ağız
haritaları ile birlikte kitabın giriş bölü-
münde okuyucuya sunulmuştur.

Dil İncelemesi adını taşıyan eserin
birinci bölümünde Giresun ve yöresin-
den derlenen metinlerin ses bilgisi ve
şekil bilgisi kapsamlı bir biçimde ince-
lenmiştir. Giresun ağzının şekil bilgisi
bazı fonetik farklılıklar dışında standart
Türkiye Türkçesi ile uyum hâlinindedir.
Şimdiki zaman eklerinde görülen çeşitli-
lik diğer zaman eklerinde görülmez.
Şimdiki zaman eklerindeki çeşitlilik ise
kitle iletişim araçlarının tesiri, bölge
insanının büyük şehirlere göç etmesi ve
metin derlenen kaynak kişilerin iyi seçi-
lememesine bağlanabilir. Demir ve
Aydoğdu -ğ-, -ğ- > -v- değişmesi ve -ç-
> -ş- değişmesinin Kıpçak Türkçesi

tesiri ile açıklanması, doğru bir yaklaşım
değildir. Zira Oğuz ağzları içerisinde
yaygın olarak görülen bu değişim, bu-
gün Kıpçak Türkçesi ağzları içerisinde
çok görülmez. -ğ-/ -ğ-/ -v-; -ç-/ -ş- ses-
leri benzer özellikler gösterir ve birbirine
değişmesinden tabii bir şey olamaz.
Kaldı ki bu tip değişikliklere bırakın Türk
ağzlarını, başka dillerin ağzlarında da
rastlamak mümkündür.

Eserin 285-560. sayfaları (2. Bölüm),
yöreden derlenen metinlerden oluşmak-
tadır. Hemen her yerleşim yerinden
derlenen ağız malzemesi, fonetik alfa-
beyle kayıt altına alınmıştır.

3. Bölümü (s. 561-702) sözlük oluş-
turmaktadır. Derlenen metinlerde yer
alan kelimelerin anlamları, sözlük içinde
verilmiştir.

Giresun İli ve Yöresi Ağzları adlı ese-
rin ilk sayfalarında yer alan bibliyografya
oldukça zengindir. Ancak burada verilen
bibliyografik künyelerin bir kısmının
dipnotlarda yer almaması, araştırmacıların
genel bir kaynakçayı okuyucunun hiz-
metine verdiğinin bir işareti olsa gerek.

Anadolu ağzlarının önemli kolların-
dan birini oluşturan Giresun ağzlarını
bütün ayrıntılarıyla ele alıp inceleyen
Necati Demir ve Özkan Aydoğdu,
önemli bir iş görmüşlerdir.

Giriş bölümünde yer alan "Ordu-
Mesudiye'de bulunan Türk (Runik) alfa-
besi ile yazılmış Türkçe kitabeler, Moğol-
istan'da bulunan Türk yazıtlarından
sonra ikinci büyüklükte olmakla ayrı
özellik göstermektedir. Giresun'da bu-
lunan küçük bir kitabe ise Ordu-
Mesudiye'de bulunan kitabeler ile aynı
alfabe ve aynı özelliklerle yazılmıştır.
Aslında Türk (Runik) alfabesi ile yazılmış
kitabeler, Türkiye'nin hemen her bölge-
sinde bulunmaktadır ve Karadeniz böl-
gesindekilerle aynı özellikleri taşımakta-
dır. Bu yazıtlar M.S. II.-III. yüzyıl dil özel-
liklerini yansıtmaktadır. Bu kitabeler,
uzun yıllar süren çalışmalardan sonra

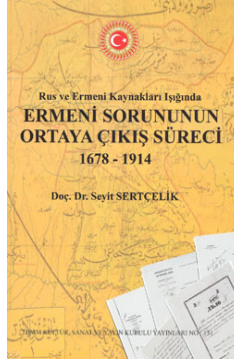
tarafımızdan okunmuştur.” cümlelerinden Necati Demir’in Türkoloji için devrim sayılabilecek malzemeye sahip olduğu anlaşılmaktadır.

Necati Demir’i Giresun İli ve Yöresi Ağzları kitabından dolayı kutlarken Karadeniz bölgesinde bulunduğunu ifade ettiği Türk (Runik) kitabelerini bir an önce Türkoloji âlemine kazandırmasını kendisinden bekliyoruz.

* * *

ERMENİ SORUNUNUN ORTAYA ÇIKIŞ SÜRECİ

Yahya Kemal Taştan*

Seyit Sertçelik, *Rus ve Ermeni Kaynakları Işığında Ermeni Sorununun Ortaya Çıkış Süreci 1678-1914*, TBMM Kültür, Sanat ve Yayın Kurulu Yayınları, Ankara 2009, 374+XIX s. ISBN: 978-975-6226-47-6.

Türkiye’de Ermeni meselesi ile uğraşan sosyal bilimcilerin en büyük açmazlarından biri kuşkusuz kaynak sorunudur. Ermeni meselesi ile ilgili çalışmaların son yıllarda revaçta olmasına ve peş peşe pek çok bilimsel araştırma yayınlanmasına rağmen, konunun şümüllü bir şekilde ele alındığı çalışmalar neredeyse bir elin parmaklarını geçmemektedir. Üstelik Türkiye’de yayımlanan eserlerde, konu hep birbirini tekrar eden, “Ermeni Sorunu külliyatı” adı verilebilecek araştırmalar yığınınına yol açmıştır. Bazı eserler ise arşivi görmeden, kimi kaynaklara vâkıf olmadan diğer eserlerin kaynaklarını aşırarak bilimsel çalışmalar ortaya koyduklarını iddia etmişlerdir. Ermeni meselesi ile ilgili yapılan çalışmalar, millî

* Arş. Gör., Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Tarih Ana Bilim Dalı, ANKARA.
ytastan@gazi.edu.tr.